

LOGICA MAIOR

PARS SECUNDA

DE SECUNDIS INTENTIONIBUS QUIBUS SECUNDA MENTIS OPERATIO DIRIGITUR.

INTRODUCTIO.

209. Quum in Logicae minoris secunda parte *de Enuntiatione* dixerimus, atque praesertim de eius natura, quantitate et intrinseca qualitate, deque variis eius speciebus atque oppositionibus; superest ut de potissima eius qualitate extrinseca seu de veritate et falsitate, de variis mentis nostrae statibus relate ad veritatem, seu de ignorantia, dubio, opinione et certitudine, deque certitudinis causis agamus. Nec praeteribimus erroneas quorumdam sententias hisce super rebus, atque scepticorum deliramenta eorumque vitiatam radicem ob oculos ponere et refutare.

QUAESTIO VI.

DE VERITATE.

PRAENOTIONES.

210. **Veritas describitur adaequatio intellectus et rei.** Quae definitio (late dicta) importat veritatem consistere in quadam cognoscitiva *adaequatione* seu *commensuratione* inter intellectum et rem, ita ut intellectus modo sibi proprio idest cognoscitive adaequetur rei, cognoscendo eam esse id quod reapse res est in seipsa; res autem adaequetur intellectui per hoc quod sit in seipsa sicut cognoscitur esse ab intellectu.

211. **Requisita ad veritatem in sua formalis ratione constituendam.** Ex tradita definitione apparet ad veritatem in sua ratione formalis constituendam requiri *a)* tamquam *materiam remotam*, duos terminos, vel re vel ratione distinctos, nempe intellectum et rem; requiri *b)* tamquam *materiam proximam*, ex una parte formam intentionalem rei expressam ab intellectu percipiente, ex alia parte ipsam rem existentem secundum eam formam, quam intentionaliter intellectus exprimit; requiri *c)* tamquam *formam constituentem* veritatem in suo esse, coniunctionem intentionalem formae rei expressae ab intellectu cum ipso esse

rei, quod debet etiam percipi ab intellectu. Haec coniunctio pro nostro intellectu consistit in affirmatione obiectivae convenientiae formae perceptae cum re existente; atque oraliter significatur per enuntiationem, in qua per copulam coniungimus praedicatum repraesentans formam vel naturam apprehensam, cum subiecto repraesentante rem secundum esse quod habet in seipsa; ut quum dico: Petrus est homo; nix est alba.

212. **Veritas materialiter accepta** consistit in ipsa re quatenus habet esse conforme vel conformabile intellectui. Attamen res non eodem modo dicit ordinem conformitatis relate ad omnem intellectum; sed relate ad *intellectum practicum*, a quo res dependet in suo esse, dicit ordinem *per se et essentialiter*, ita ut dicatur vera quatenus habet esse conforme ideae sui artificis. Relate vero ad *intellectum speculativum*, qui non causat esse neque cognoscibilitatem rei, sed recipit cognitionem a rebus, quas contemplando speculatur; res dicit ordinem conformitatis *per accidens*; quia accidentale est rebus, ut ab intellectu aliquo speculativo cognoscantur; quum, etiamsi ab eo non cognoscerentur, non cessarent esse *per se et essentia'iter verae* propter suam conformitatem ad ideas exemplares sui artificis. Qui artifex relate ad res naturales est ipse Deus; per conformitatem ad cuius ideas archetypas res dicuntur et sunt verae *veritate essentiali* seu *fundamentali* vel *transcendentali*. Quae materialis veritas rerum naturalium dicitur *essentialis*, quia earum essentia in tantum existit in quantum habet esse conforme divinis ideis: dicitur, *fundamentalis*, quia praebet fundamentum cognitioni et formalis veritati intellectus creatus; dicitur *transcendentalis*, quia competit enti in quantum est ens nempe in quantum habet esse (1).

213. **Variae habitudines intellectus et rerum in ordine ad veritatem.**

a) Veritas formalis intellectus creatus pendet a *veritate materiali* seu *transcendentali* rerum naturalium tamquam a suo fundamento. *Veritas* autem *materialis* rerum naturalium pendet a *divino intellectu* tamquam a sua causa exemplari et efficiente. Et ideo veritas materialis seu *transcendentalis* rerum se habet ad veritatem formalem intellectus creatus ut *mensura ad mensuratum*; ad veritatem autem formalem intellectus divini ut *mensuratum ad mensuram*.

b) Veritas dicitur per prius de intellectu, quam de re. Etenim veritas dicitur per prius de eo in quo eius formalis ratio inventur; sicut sanitas dicitur per prius de animali quam de medicina, quia haec est tantum causativa sanitatis ut causa inadaequata. Atqui formalis ratio veritatis quae consistit in intentional commensuratione inter intellectum et rem, inventur tantum in intellectu, ut patet ex ipsa definitione veritatis. Ergo veritas est *per prius in intellectu* (2).

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 16. a. 1.

(2) Cfr. S. Th. 1. p. q. 16. a. 1. ad 3.

c) *Veritas et verum dicuntur analogice secundum attributionem de intellectu et de re*, ita ut intellectus sit princeps analogatum, quum dicitur verus per intrinsecam formam, videlicet per ipsam formalem veritatem quae est in eo; res autem sint secundaria analogata, quum dicantur verae per extrinsecam denominationem, videlicet propter ordinem quem dicunt ad veritatem vel tamquam ad suum *effectum*, si agatur de veritate formalis quae est in intellectu speculativo creaturae; vel tamquam *ad suam causam*, si agatur de veritate formalis quae est in intellectu practico Creatoris.

d) *Veritas materialis seu transcendentalis entis identificatur realiter cum ipso ente*; a quo distinguitur tantum ratione ratiocinata. Ens enim quatenus per suum esse est conforme divino intellectui et conformabile intellectui speculativo creaturae, dicitur verum veritate materiali, seu essentiali, seu transcendentali, seu fundamentali. Idcirco dicunt Philosophi: *verum et ens convertuntur* (1).

e) *Verum et veritas secundum triplicem respectum considerata diversimode definiuntur.*

Uno modo definitur veritas secundum materialem seu fundamentalem rationem, secundum quam praecedit veritatem formalem intellectus creatus et sequitur divinam; et sic « S. Augustinus definit in lib. solil. cap. V. Verum est id quod est; et Avicenna in XI. Metaph. cap. II. Veritas cuiuslibet rei est proprietas sui esse quod stabilitum est rei; et quidam sic: Verum est indivisio esse et eius quod est ».

« *Alio modo definitur secundum id quod formaliter rationem veri perficit*; et sic dicit Isaac, quod *Veritas est adaequatio rei et intellectus*; et Anselmus in lib. de Ver. Cap. XII. *Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis*. Rectitudo enim ista secundum adaequationem quamdam dicitur... ».

« *Et tertio modo definitur verum secundum effectum consequentem*: et sic definit Hilarius, quod *verum est manifestativum et declarativum esse*; et Augustinus in lib. de Vera Relig. cap. 36. *Veritas est, qua ostenditur id quod est*; et in eodem (lib.) cap. 31. *Veritas est secundum quam de inferioribus iudicamus* » (2).

214. **De Veritate logica et accidentalis.** Veritas formalis quae est in nostro intellectu dicitur etiam logica et accidentalis. Dicitur *logica*, quia est terminus interior operationis intellectivae. Dicitur *accidentalis*, tum quia est forma accidentalis intellectui inhaerens; tum quia rem cognitam denominat veram non *per se* et *essentialiter*, quia sic res sunt verae dependenter a divino intellectu; sed *per accidens et contingenter*, quia res, dum cognoscitur ab intellectu speculativo, novo titulo, sed accidentalis, dicitur *vera*.

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 16. a. 3.

(2) S. Th. Quaest. Disp. De Verit. q. 1. a. 1.

215. *Veritas logica est multiplex* pro multiplicitate iudiciorum, respondentium obiectivae rerum veritati; quae iudicia intellectus noster efformat, quum tribuit rebus praedicata ipsis convenientia.

216. *Veritas creata dividitur in logicam, ontologicam et moralem*. *Veritas logica seu formalis* est ipsa adaequatio cognoscitiva intellectus et rei. *Veritas ontologica* est ipsa res naturalis habens esse conforme divinis ideis, et conformabile intellectui creato. *Veritas moralis* est exterior expressio affectionum animi nostri. Prima dicitur *veritas in cognoscendo*, secunda *in essendo*, tertia *in significando*.

THESIS IX.

Veritas a) quae bene definitur adaequatio intellectus et rei, b) est fundamentaliter tantum in rebus, c) formaliter autem est tantum in intellectu cognoscente simul quidditatem et esse rei (1).

PROBATUS PRIMA PARS.

217. *Bona definitio est ea, quae rei naturam aperit eamque ab omni alia distinguit*. Atqui talis est definitio, qua veritas dicitur adaequatio intellectus et rei. Ergo veritas bene definitur adaequatio intellectus et rei.

Prob. min. Natura seu formalis ratio veritatis consistit in tali ordine conformitatis rei ad intellectum, ut intellectus cognoscat rem esse id quod haec realiter est in seipsa, et vicissim haec sit in seipsa eo modo quo esse cognoscitur ab intellectu. Iamvero hic ordo commensurationis bene exprimitur dicendo *Veritatem esse adaequationem rei et intellectus*. Nam per vocem *adequatio* exprimitur (nistro modo intelligendi) genus immediate superius, per verba *rei et intellectus* exprimuntur *termini* proprii huius adaequationis, qui se habent ad modum differentiae specificantis hanc adaequationem eamque distinguenter a quacumque alia; et simul adsignificatur subiectum proprium, in quo ipsa perficitur seu completetur, nempe intellectus. Quia proprium est solius virtutis intellectivae utrumque terminum huius adaequationis in seipso coniungere, et ita *huic adaequationi dare illud esse cuius est capax*; quum solus intellectus, utpote virtus immaterialis, valeat seipsum cum re exteriori intentionaliter coniungere. In qua coniunctione ratio et esse huius adaequationis seu commensurationis consistit.

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 16. a. 1; qq. dd. de Veritate q. 1. a. 1; in 1. Sent. Dist. 19. q. 15. a. 1.

PROBATUR SECUNDA PARS.

218. Ibi est veritas tantum *fundamentaliter*, ubi formalis ratio veritatis non compleatur, sed invenitur tantum tamquam *in uno ex terminis eius*. Iamvero in rebus existentibus formalis ratio veritatis non compleatur, sed invenitur tantum tamquam in uno ex terminis eius. Ergo veritas in rebus existentibus invenitur tantum fundamentaliter.

Prob. min. Res existens sive consideretur in ordine ad intellectum divinum et practicum, sive consideretur in ordine ad intellectum creatum et speculativum est semper *unus ex terminis* illius commensurationis seu adaequationis in qua formalis ratio veritatis consistit. Quatenus enim consideratur in ordine ad intellectum divinum, ad quem se habet ut effectus ad causam et ut mensuratum ad mensuram, in tantum dicitur vera, in quantum existit eo modo, quo praeconcipitur a divino intellectu in suis ideis archetypis. Quatenus autem consideratur in ordine ad intellectum creatum, in tantum dicitur vera, in quantum in suo esse existens causat per modum obiecti veritatem in eum ad quem se habet ut mensura ad mensuratum. « Non enim ideo est in re, quia sic videtur nobis, sed magis quia ita est in re, verum est quod videtur nobis (1). » Ergo in rebus existentibus formalis ratio veritatis non compleatur, sed invenitur tantum fundamentaliter tamquam in uno ex terminis eius.

PROBATUR TERTIA PARS.

219. Ibi invenitur formaliter veritas, ubi veritatis formalis ratio perficitur. Atqui formalis ratio veritatis perficitur in intellectu cognoscente simul quidditatem et esse rei. Ergo etc.

Prob. min. Intellectus qui praeter formam propriam natus est actuari per similitudines rerum et sic fieri intentionaliter omnia; potest non solum repraesentare quidditatem abstractam alicuius rei, sed etiam sive *directe*, ut intellectus angelicus et eminenter intellectus divinus, sive *indirecte*, ut intellectus humanus ipsum esse rei, quod est ultima actualitas rei singularis, videlicet totam rem quatenus existentem. Insuper potest utrumque terminum repraesentatum coniungere in unica specie intelligibili vel per compositionem iudicii, ut intellectus humanus, vel unico simplicissimo intuitu, ut intellectus divinus et proportionaliter etiam intellectus angelicus. Iamvero intellectus per huiusmodi actum coniungit in seipso intentionaliter utrumque terminum, ex quorum adaequatione resultat formalis ratio veritatis, et cognoscit

(1) S. Th. in 1. Sent. Dist. 19. q. 5. a. 2. ad 2.

rem esse id quod est; videlicet rei existenti competere quidditatem apprehensam, puta Petrum esse hominem, esse album, esse virtuosum, animal esse sensitivum; ignem esse calidum etc. (1). Ergo.

OBIECTIONES.

220. *Obiect. 1^a.* Adaequatio intellectus et rei competit non solum veritati formalis quae compleatur in intellectu, sed etiam rei adaequatae intellectui. Ergo vel veritas formalis male definitur, vel invenitur etiam in re exteriori.

Resp. Dist. antec. competit rei adaequatae, tamquam uni ex terminis, in quo haec adaequatio fundatur, *Conc.*; tamquam ipsi formalis adaequationi, *Nego*.

Obiect. 2^a. Sicut intellectus dicitur verus, quia adaequatur rei; ita res dicitur vera, quia adaequatur intellectui. Ergo veritas quae definitur adaequatio intellectus et rei, debet aequaliter inveniri in intellectu et in re.

Resp. Dist. antec. Si haec adaequatio diceretur *univoce* de intellectu et de re, *Conc.*; si *analogice*, *Nego*. Quum enim haec adaequatio sit formaliter intellectiva, et consistat in ipsa commensuratione seu coniunctione intellectus et rei, est *formaliter* et intrinsece in intellectu; *fundamentaliter* et extrinsece in re, quae est unus ex terminis adaequationis, sic sanitas est intrinsece in animali sano, extrinsece autem in medicina, quae est tantum causativa sanitatis, ut causa aequivoca et inadaequata.

Obiect. 3^a. Definitio ambigua est mala. Sed vocando veritatem adaequationem intellectus et rei, non appetet utrum univoce dicatur de intellectu et de re. Ergo haec definitio est mala.

Resp. Conc. mai. Dist. min. Si ex ipsa natura huius adaequationis non appareret subiectum proprium eius esse intellectum, in quo eius ratio compleatur, *Conc.* Si id sufficienter appareat, *Nego*. *Nego conseq.* Quum veritas sit quaedam specialis relatio pertinens ad ordinem cognitionis; hinc fit ut ex ipsa eius natura, quae sufficienter exprimitur per traditam definitionem, appareat eam compleri in intellectu, in quo tantum perfici potest coniunctio seu commensuratio horum terminorum, qui sunt res et intellectus.

Obiect. 4^a. Si veritas esset formaliter in intellectu cognoscente simul quidditatem et esse rei; esset etiam formaliter in sensu, qui etiam cognoscit quidditatem et esse rei sensibilis. Atqui veritas non est formaliter in sensu, sed materialiter tantum. Ergo etc.

Resp. Dist. mai. Si sensus cognosceret per se et immaterialiter quidditatem et esse rei sensibilis ac proinde ipsam intentionem veritatis,

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 58. a. 2.

Conc.; si cognoscit per accidens et materialiter, *Nego. Concedo min.*; *nego cons.* Ad veritatem formalem possidendam necesse est ut a potentia cognoscitiva percipi possint 1° relatio inter quidditatem et esse rei, 2° relatio adaequationis inter cognoscentem et cognitum, idest ipsa intentio veritatis; 3° ipsae abstractae rationes essendi, entis, et quidditatis. Ad quae omnia et singula requiritur potentia immaterialis (1).

Obiect. 5^a. Si ad veritatem formalem requireretur cognitio quidditatis et esse rei, intellectus non posset assequi veritatem, nisi de rebus actu existentibus. Atqui assequitur veritatem etiam de rebus actu non existentibus. Ergo etc.

Resp. *Dist. sequel. mai.* Si ageretur tantum de cognitione rerum habentium esse reale, *Conc.*; Si agitur etiam de cognitione rerum habentium esse intentionale, *Nego. Contrad. min.* Intellectus assequitur veritatem de rebus nullum habentibus esse, neque reale neque intentionale, *Nego*; assequitur veritatem etiam de rebus non habentibus esse reale, sed habentibus aliquod esse intentionale; *subdist.*, desumendo semper fundamentum sive proximum sive remotum a rebus habentibus esse reale, *Conc.*, absque tali fundamento, *Nego*.

Omnis nostra cognitio ortum habet a rebus sensibilibus existentibus. Attamen, posito hoc fundamento, intellectus cognoscere valet quasdam res habere tantum esse intentionale; sive quia sunt entia rationis, ut genera, species et similia; sive quia sunt possibilia; sive quia sunt futura, sive tandem quia sunt praeterita. Unde quoties intellectus tribuit alicui rei illud esse quod ipsi convenit, sive reale sive intentionale, veritatem formalem possidet de tali re.

Nota. Obiectiones quae moveri possunt contra assertum in praemonitionibus de identitate reali et discrimine rationis inter verum et ens, reservantur Ontologiae.

THESIS X.

**Veritas formalis in intellectu humano
non invenitur nisi in iudicio.**

PROBATUR.

221. I. Veritas formalis consistit in hoc, quod intellectus cognoscat rem esse talen qualis concipitur. Atqui in simplici apprehensione intellectus noster non cognoscit nisi quidditatem abstractam a notis individuantibus et ab esse. Ergo in simplici apprehensione non est veritas formalis, sed in compositione iudicii, quia non datur medium (2).

(1) Cfr. S. Th. in 1. Sent. Dist. 19. q. 5. a. 1. ad 6.

(2) Cfr. S. Th. 1. Sent. D. 19. q. 5. a. 1. ad 7. et D. 38. q. 1. a. 3.

II. In eo actu intellectus noster cognoscit formam apprehensam convenire rei, quo componit speciem intelligibilem quidditatis cum conceptu indirecto rei singularis existentis. Atqui in hac compositione consistit iudicium. Ergo in iudicio assequimur veritatem formalem.

Prob. mai. Intellectus postquam appreenderit quidditatem, abstractam a notis individuantibus et ab esse, reflectere debet supra speciem intelligibilem quam de ipsa expressit, eamque considerare quatenus mediante phantasmate et sensibus externis *continuatur cum re*, cuius quidditatem repraesentat, et ita affirmare rem existentem extra animam existere secundum illam formam seu quidditatem. Atqui per hoc intellectus componit speciem quidditatis apprehensae cum conceptu rei singularis in unica specie expressa iudicii. Ergo in eo actu, quo intellectus componit intentionaliter formam apprehensam cum re existente, consistit veritas formalis nostri intellectus.

III. Confirmatur ex eo quod intellectus noster ab imperfecto ad perfectum procedendo addit ulteriores notas prioribus conceptibus, quas deinde tribuit uni eidemque subiecto. Quod profecto fit per iudicium.

IV. In simplici apprehensione intellectus adaequatur rei materialiter, non formaliter ut cognoscitivus adaequationis. Nam ad formalem adaequationem cognoscitivam requiritur, ut intellectus sciat aliquam rem habere esse sive reale sive intentionale secundum eam formam quam ipse concipit. Tunc enim habentur duo termini distincti et intentionaliter coniuncti. Iamvero in simplici apprehensione intellectus fit utique similis intentionaliter quidditati vel qualitati rei; sed cum nondum cognoscat ipsum esse rei, nequit dicere an aliquid existat vel existere possit secundum talem formam. Ergo etc.

Nota. Ex hoc argumento appetit veritatem esse tantum *inchoative* et *materialiter* in simplici apprehensione.

V. Compositio est quaedam unitas. Cum igitur intellectus noster per simplicem apprehensionem nequeat assequi unitatem rei existentis, quae habetur perfecte per essentiam, principia individuantia et esse; necesse indiget compositione iudicii ad formalem de re veritatem assequandam (1).

VI. Veritas aut falsitas non profertur nisi in enuntiatione. Sed enuntiatio est signum iudicii. Ergo veritas aut falsitas non inveniuntur formaliter, nisi in iudicio.

OBIECTIONES.

222. **Obiect. 1^a.** Veritas formalis est adaequatio intellectus et rei. Sed intellectus per simplicem apprehensionem adaequatur rei. Ergo veritas formalis invenitur etiam in simplici apprehensione.

(1) Cfr. S. Th. qq. dd. De Verit. q. 2. a. 7. ad 3.

Resp. Dist. mai. Est adaequatio completa et formalis, vi cuius intellectus per intentionalem coniunctionem duorum terminorum nempe apprehensae quidditatis et esse rei cognoscit rem esse id quod est, *Conc.*; est adaequatio mere *inchoativa* et *materialis*, *Nego. Contr. min.* Intellectus per simplicem apprehensionem adaequatur rei *inchoative* et *materialiter*, quem evadat intentionaliter similis formae seu quidditatis rei, *Conc.*; adaequatur *complete* et *formaliter*, quasi cognoscat quidditatem perceptam convenire rei in suo esse, *Nego. Nego conseq.*

Obiect. 2^a. Formalis veritas invenitur in intellectu angelico et divino. Sed hi intellectus non componunt neque dividunt. Ergo formalis veritas non est tantum in intellectu componente et dividente.

Resp. Con. mai. Dist. min. Non componunt neque dividunt *formaliter*. *Conc.; virtualiter, Nego.* Nam unico simplicissimo actu Deus, et proportionaliter angeli, cognoscunt quidquid intellectus noster per compositionem et divisionem iudicij imperfecte et successive cognoscere valet. Et ideo unico intuitu percipiunt quidditatem et esse rei atque ipsam intentionem seu commensurationem veritatis (1).

SCHOLION I.

In operatione intellectus formantis definitiones veritas invenitur secundario et per posterius.

223. Definitio enim dicitur vera vel falsa per ordinem ad compositionem vel divisionem iudicij quae eam comitatur. Falsitas autem definitionis potest contingere dupliciter, vel quum definitio unius rei tribuitur alteri, ex. gr. si definitio circuli tribuatur triangulo; vel quum iunguntur elementa insociabilia, ex. gr. si diceretur animal inanimatum (2).

SCHOLION II.

Veritas formalis est exercite in iudicio directo, signata in iudicio reflexo.

224. a) *Cognoscere veritatem in actu exercito* est affirmare rem esse id quod est, vel negare eam esse id quod non est. Atqui hoc fit in iudicio directo, in quo mens affirmat vel negat formam apprehensam convenienter rei v. g. cum dico: *corvus est niger, nix non est nigra.* Ergo veritas formalis est exercite in iudicio directo.

b) *Cognoscere veritatem in actu signato* est affirmare vel negare iudicium aliquod fuisse cum veritate prolatum. Atqui in iudicio reflexo mens affirmat vel negat iudicium aliquod praevium fuisse cum veritate prolatum. Ergo veritas formalis est signata in iudicio reflexo.

(1) Cfr. S. Th. in 1. Sent. Dist. 38. q. 1. a. 3. ad 1. et 2. et Summ. 1. p. q. 85. a 5.

(2) Cfr. S. Th. qq. dd. de Verit. q. 1. a. 3.

THESIS XI.

Veritas non est formaliter in sensu, sed materialiter tantum, in quantum veram apprehensionem de sensibilibus habet (1).

PROBATUS PRIMA PARS.

225. I. In ea tantum potentia compleri potest formalis ratio veritatis, quae cognoscere valet relationem identitatis vel discrepantiae inter duos terminos adaequationis, videlicet inter praedicatum et subiectum. Atqui sensus hanc relationem cognoscere nequit. Ergo veritas non est formaliter in sensu.

Prob. min. Ad cognoscendam relationem identitatis vel discrepantiae inter praedicatum et subiectum necessarii sunt plures conceptus universales ac praesertim conceptus universalis illius rationis seu formae, in qua subiectum et praedicatum convenienter vel discrepant. Atqui potentia sensitiva utpote affixa organo corporeo, tamquam com principio suae operationis, est incapax conceptuum immaterialium, cuiusmodi sunt conceptus universales. Ergo sensus relationem, in qua formalis ratio veritatis consistit, cognoscere nequit.

II. *Confirmatur* argumento S. Thomae (2), quod sic in forma breviter proponi potest. In ea potentia completetur formalis ratio veritatis, quae cognoscit proportionem suam ad rem. Atqui sensus nequit cognoscere proportionem suam ad rem; quum non assimiletur ipsi quidditati rei, nec valeat proprii actus naturam cognoscere; ergo in sensu non perficitur formalis ratio veritatis.

PROBATUS SECUNDA PARS.

226. In ea potentia est materialiter veritas, quae veram quidem apprehensionem habet de re, sed cognoscere nequit relationem adaequationis inter formam apprehensam et rem exteriorem. Atqui ita sensus apprehendit sensibilia. Ergo in sensu veritas invenitur materialiter tantum, in quantum veram apprehensionem de sensibilibus habet.

227. **Quaeres 1.** *Utrum detur una sola veritas, qua omnia denominantur vera, an plures.*

Resp. ex doctrina S. Thomae (3). Si sermo sit de veritate formalis, quam dicit intellectus creatus, quum affirmat rem esse quod est, aut non

(1) Cfr. S. Th. 1. p. q. 16. a. 2; q. 17. a. 2; qq. dd. de Verit. q. 1. a. 9.

(2) Qq. dd. de Verit. q. 1. art. 9.

(3) 1. p. q. 16. a. 6; qq. dd. de Verit. q. 1. a. 4. et 8; in 1. Sent. Dist. 19. q. 5. a. 2.

esse quod non est, multae sunt veritates; nempe tot quot sunt huiusmodi affirmaciones vel negationes in intellectibus creaturarum. Si autem sermo sit de Veritate prima, secundum conformitatem ad quam omnia entia creata, sive substantialia sive accidentalia, non exclusis ipsis conceptionibus intellectum creatorum, denominantur vera; una tantum est veritas, nempe Veritas divini intellectus, quae est ipse Deus. Haec est Veritas per essentiam, caetera sunt veritates vel vera per participationem. Quapropter veritas et verum dicuntur de Deo et de creaturis secundum analogiam attributionis unius ad alterum, ita ut Deus sit princeps analogatum.

Quaeres 2. *Utrum veritas enuntiabilium sit aeterna, ex. gr. homo est animal rationale, totum est maius sua parte etc.*

Resp. cum S. Thoma (1). Quatenus huiusmodi veritates formantur ab intellectu creato, non sunt aeternae, quia intellectus creatus non est aeternus. Quatenus autem sunt in divino intellectu tamquam *in causa exemplari et effidente omnis veritatis*, huiusmodi veritates sunt aeternae.

Quaeres 3. *Utrum veritas sit immutabilis.*

Resp. ex doctrina S. Thomae (2): Vel sermo est de veritate formalis intellectus creati, vel de veritate intrinseca rei creatae, quae identificatur cum eius esse; vel de Veritate intellectus divini, dependenter a qua omnia dicuntur vera.

Si primum, veritas est mutabilis non quidem *per se*, sed *per accidens* idest ratione subiecti in quo est. Quum enim veritas consistat in eo, quod intellectus habeat conformitatem ad res intellectas; potest in intellectu creato haec conformitas cessare *vel ex parte intellectus*, ut quum, re perseverante in eodem esse, intellectus incipit iudicare eam aut amplius non esse, aut mutatam esse; *vel ex parte rei*, ut quum, re cessante a suo esse, intellectus pergit iudicare eam in suo esse perseverare.

Si secundum, veritas mutabilis est, sicut mutabile est esse creaturarum, quae et contingenter existunt, et mutantur de uno esse in aliud, sive mutatione substantiali, sive accidentalis.

Si tertium, veritas est prorsus immutabilis, quia in divino intellectu neque potest esse alternatio opinionum, neque ipsum res aliqua subterfugere potest, et per conformitatem ad ipsum, a quo pendent tamquam effectus a causa et mensurata a mensura, omnia dicuntur vera. Unde quamcumque formam aut privationem res creata per mutationem acquirat, semper secundum eam divino intellectui conformatur, quia eam cognoscit ut est, secundum quamcumque rei dispositionem.

(1) 1. p. q. 16. a. 7; qq. dd. de Verit. q. 1. a. 5; in 1. Sent. Dist. 19. q. 5. a. 3.

(2) 1. p. q. 16. a. 8; qq. dd. de Verit. q. 1. a. 6. in 1. Sent. Dist. 19. q. 5. a. 3.

QUAESTIO VII.

DE FALSITATE (1).

THESIS XII.

Falsitas formaliter et per se haberi potest tantum in intellectu componenti et dividente.

PRAENOTIONES.

228. I. Falsitas formaliter et per se sumpta opponitur contrarie veritati formalis et habetur quando intellectus aut affirmat rem esse quod non est; aut negat eam esse quod est. Quare dici potest *inadaequatio intellectus et rei*.

II. Falsitas materialiter et per accidens sumpta opponitur veritati materiali et haberi potest a) *in re* vel propter ipsum suum esse non correspondens ideis artificis; cuiusmodi esset ex. gr. ficta navis, quae non responderet ideis artis navifactivae; vel propter deceptivam quandam eius qualitatem, praebentem occasionem iudicio falso; cuiusmodi est ex. gr. cuprum propter suum colorem similem colori auri; b) *in conceptu complexo* ope iudicii praevii efformato, praebente occasionem falso iudicio. Tales essent conceptus montis aurei, hominis alati, et similes.

PROBATUS THESIS.

229. I. Falsitas formaliter inveniri potest tantum in eo actu in quo intellectus affirmat rem esse quod non est, vel negat eam esse quod est. Atqui hic est actus intellectus componentis et dividentis. Ergo etc.

II. Contraria sunt circa idem. Sed falsitas est contraria veritati. Ergo in eo subiecto esse poterit formalis falsitas in quo esse potest formalis veritas, videlicet in intellectu componente et dividente. « Verum et falsum (ait S. Thomas) (2) opponuntur ut contraria et non sicut affirmatio et negatio, ut quidam dixerunt. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod negatio neque ponit aliquid, neque determinat sibi aliquid subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quam de non ente: sicut non videns et non sedens. Privatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum. Est enim negatio in subiecto ut dicitur (4. Metaph.), coecum enim non dicitur, nisi de eo, quod est

(1) 1. p. q. 17.

(2) 1. p. q. 17. a. 4.